

Vier vormen van vrijheid -1

Zomercursus 2019
Theo Meereboer en Petra Bolhuis

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Vrijheid

Wanneer wij vrijheid bespreken gaat het over een 'westerse vrijheid', d.w.z. in het begrip vrijheid zitten connotaties uit het verleden, die ongeacht de onderlinge verschillen over wat vrijheid is of zou moeten zijn, een rol spelen.

Dat betekent dat er andere vormen van vrijheid mogelijk zijn, die wij vanuit ons perspectief vaak niet zo zien of benoemen.

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

kernpunten

- Vrijheid gaat over de vrijheid van het individu,
- Vrijheid gaat over rationaliteit,
- Vrijheid kent materiële voorwaarden in de vorm van bezit of rijkdom,
- Vrijheid is gekoppeld aan het loskomen van de dwang van de natuur en het opheffen van de natuurlijke beperkingen,
- Een consequentie van vrijheid is democratie waarin individuele vrijheid zich voegt naar een vorm van vrijheid van anderen.

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Isaiah Berlin(1909-1997)

Positieve en negatieve vrijheid. Oorspronkelijk uit zijn inaugurele rede, Oxford 1958.

Termen bevatten geen waardeoordeel!

Positief is vrijheid tot kiezen van eigen doelen en eigen toekomst.

Negatief is vrijheid van obstakels en dominantie.

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Wat verstaat Berlin eronder?

"De eerste politieke betekenis van vrijheid, die ik (op grond van vele precedentes) de 'negatieve' betekenis zal noemen, ligt besloten in het antwoord op de vraag 'Wat is het domein waarbinnen het aan het subject – een persoon of een groep personen – wordt overgelaten of zou moeten worden overgelaten, om te doen of te zijn wat in zijn vermogen ligt, zonder tussenkomst van andere personen?'"

De tweede betekenis, die ik 'positief' zal noemen, ligt besloten in het antwoord op de vraag 'Wat, of wie, is de bron van de beheersing of de inmenging die kan bepalen dat iemand dit doet in plaats van dat, of zó en niet anders?'" (twee vormen van vrijheid blz. 11)

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Kern van vrijheid

Vaak wordt gezegd dat het Berlin vooral gaat om bevrijding van ketenen. (bijvoorbeeld in 'The philosophy book' p. 280)

Het klopt dat hij pleit voor de aandacht voor negatieve vrijheid en zich zorgen maakt over de invulling van de positieve vrijheid, maar het gaat hem niet om vrijheid om te doen wat je wilt zonder inmenging. Het gaat om de rol die de erkenning als individu speelt, waardoor mensen steeds weer af zullen zien van negatieve vrijheid. Wij geloven dat minder negatieve vrijheid een betere wereld brengt, maar zetten daarmee de deur open naar onvrijheid.

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Kritiek op Mill

Berlin heeft kritiek op Mill die naar zijn mening wel de afwezigheid van dwang centraal stelt, maar teveel voorschrijft wat een vrij karakter zou moeten zijn. Het bloeien van een goed kritisch origineel karakter speelt een grote rol bij Mills pleidooi voor vrijheid, maar wie bepaalt wat goed is? Mill gaat evenals de meesten van ons uit van een vanzelfsprekende relatie tussen vrijheid en democratie.

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Vrijheid en erkenning

"De onvrijheid waarover mensen of groepen klagen, komt vrijwel altijd voort uit het ontbreken van werkelijke erkenning. Wellicht zoek ik helemaal niet wat Mill van mij zou wensen, namelijk de zekerheid dat ik niet blootsta aan dwang, aan willekeurige inhechtenisneming, aan tirannie, dat mij bepaalde gelegenheden tot vrij handelen niet worden ontnomen, dat ik binnen een bepaalde ruimte wettelijk tegenover niemand verantwoording hoef af te leggen over mijn doen en laten. Wellicht zoek ik ook niet naar een rationeel plan voor het maatschappelijke leven of naar de zelfvervolmaking van een passieloze wijze. Wellicht wil ik eenvoudig niet meer worden genegeerd, paternalistisch of neerbuigend worden behandeld, of te vanzelfsprekend worden gevonden – misschien wil ik, kortom, voorkomen dat ik niet als individu word behandeld, dat mijn uniekheid onvoldoende wordt erkend, dat ik word ingedeeld als lid van een kleurloos allegaartje, een statistische eenheid zonder herkenbare, eigen menselijke trekjes en eigen doeleinden. Tegen die vernedering vecht ik – ik zoek niet gelijke wettelijk vastgelegde rechten en ook niet de vrijheid om te doen wat ik wil (al zou ik dat ook kunnen wensen), maar wel zoek ik een toestand waarin ik voel dat ik, omdat ik als zodanig word aanvaard, iemand ben met verantwoordelijkheid, met wiens wil rekening wordt gehouden, omdat ik daar recht op heb, ook al word ik aangevallen en vervolgd voor wat ik ben of verkies te doen. Dit is een hunkering naar status en erkenning: De armste mens in Engeland moet net als de grootste een eigen leven kunnen leiden." (blz60)

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Erkenning, vrijheid en opschorten van de negatieve vrijheid

Berlin maakt zich ongerust omdat alleen een enkeling of een elite (Mill, Tocqueville) in staat is om te zien dat meer erkenning of minder gefrustreerd worden in je intenties niet altijd samengaat met vrijheid. Niet voor niets kennen we veel bevrijdingen die in wezen tirannieën zijn.

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Vrijheid in onderwerping

"Het overgrote deel van de mensheid is in veruit de meeste gevallen bereid geweest deze eis te laten vallen ten gunste van andere doeleinden: veiligheid, status, welvaart, macht, deugd, beloningen in het hiernamaals; of rechtvaardigheid, gelijkheid, broederschap en vele andere waarden, die geheel of ten dele onverenigbaar lijken te zijn met het bereiken van de grootste mate aan individuele vrijheid, en die deze vrijheid voor hun eigen verwezenlijking zeker niet als voorwaarde vooraf nodig hebben." (Berlin, blz. 68)

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Probleem

Negatieve vrijheid is een lastig begrip omdat het zegt dat er een onoplosbaar probleem zit tussen;

1. De optimale individuele vrijheid, de vrijheid van inmenging en belemmeringen
- En
2. De optimale condities waaronder ieders vrijheid kan bloeien.

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1

Vrijheid is niet zonder binding

"Het zijn, schrijft Berlin, juist zijn 'joodse wortels' geweest die hem hebben behoeft voor het abstracte en atomistische individualisme en het cosmopolitisme van tal van door de Verlichting geïnspireerde liberalen. In 'The three strands of my life' noteert hij: 'Ik heb nooit de neiging gehad, ondanks mijn aanhoudende verdediging van individuele vrijheid, om samen op te trekken met degenen die, in de naam van een dergelijke vrijheid, afhankelijkheid afwijzen aan een specifieke natie, gemeenschap, cultuur, traditie, taal, de 'myriade aan ongreepbare draden', subtiel doch reëel, die mensen verbinden tot te onderscheiden groepen. Deze afwijzing van natuurlijke banden lijkt mij weliswaar nobel, maar misplaatst. Wanneer mensen klagen over eenzaamheid, dan bedoelen zij dat niemand begrijpt wat zij zeggen: begrepen worden betekent een gezamenlijk verleden delen, gezamenlijke gevoelens en woorden. Gemeenschappelijke veronderstellingen, de mogelijkheid tot vertrouwelijke communicatie, kortom, het delen van gemeenschappelijke levensvormen. Dit is een wezenlijke menselijke behoefte: haar ontkenning is een gevaarlijke dwaling. Afsneden zijn van zijn vertrouwde omgeving betekent dat men is veroordeeld tot doelloos dwalen. Tweeduizend jaar joodse geschiedenis is niets anders geweest dan een hunkering zich ergens thuis te voelen, op te houden overal een vreemde te zijn' (Berlin 93)

Vrijheid Maieutiek zomer 2019-1